

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě

ve věci výkonu veřejného opatrovnictví pana D. H. obcí X., okres Šumperk

Na základě informací od matky opatrovaného jsem provedla šetření z vlastní iniciativy¹ zaměřené na výkon veřejného opatrovnictví obcí X. ve vztahu k panu D. H. (36). Předmětem šetření bylo zajištění vhodné sociální služby pro opatrovaného a komunikace opatrovníka s jeho matkou. Zprávu o šetření jsem vydala dne 7. 4. 2015 a zaslala jsem ji k vyjádření představiteli opatrovníka – starostovi obce X. panu A. J. Starosta mi poskytl podrobné vyjádření a další informace; dále jsem si vyžádala vyjádření města Šumperk (jako obecního úřadu obce s rozšířenou působností), Krajského úřadu Olomouckého kraje (dále také „krajský úřad“) a Psychiatrické léčebny Y. Na základě zhodnocení všech těchto podkladů vydávám závěrečné stanovisko.

A - Úvodní poznámky

Šetření se v souladu s mou působností vztahovalo na postup veřejného opatrovníka, tedy obce X. Jedná se o malou obec (obec I. typu), kde obecní úřad nemá zaměstnance, kteří by tuto agendu přenesené působnosti vykonávali, a obec nedostává na výkon opatrovnictví žádný příspěvek. V X. je zařízení sociálních služeb, kde řada klientů (v době vypracování zprávy 26) má za opatrovníka právě obec. Opatrovnictví vždy vykonává aktuálně působící starosta, a to vedle všech dalších záležitostí spojených s řízením záležitostí obce. Protože toto je z pohledu výkonu opatrovnictví velmi nevýhodná situace, sledovala jsem ve zprávě a ve stanovisku rovněž téma metodického vedení a podpory starostů malých obcí.

Předmětem šetření je výkon opatrovnictví před i po 7. 11. 2014, kdy se starostou obce stal pan J. Na následujících řádcích pracuji s pojmem „opatrovník“ bez ohledu na to, kdo v tu chvíli obec reprezentoval, i když z doložených písemností je mi zřejmé, že od listopadu 2014 začal nový styl práce opatrovníka. Nicméně, šetření vedu z perspektivy toho, o jehož práva se jedná, tedy pana H., a proto nemůže být rozhodné, kdo konkrétně opatrovnictví vykonává.

B - Závěry šetření

Cílem šetření bylo prověřit, zda výkon opatrovnictví probíhal v zájmu opatrovaného:

1. při zajišťování vhodné sociální služby, neboť v době zahájení šetření byl opatrovaný v psychiatrické nemocnici v důsledku ukončení smlouvy o poskytnutí sociální služby,

¹ Dle § 9 písm. d) zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

2. a při komunikaci opatrovníka s jeho matkou.

V druhém bodě bylo mým cílem zjistit, zda se opatrovník nesnaží na matku přenést zodpovědnost za zajištění péče o pana H. a zda s ní komunikuje pouze v rozsahu odůvodněném zájmy pana H.

Ve zprávě jsem nezohlednila vyjádření Psychiatrické léčebny Y., Městského úřadu Šumperk a Krajského úřadu Olomouckého kraje, protože mi došla až po vypracování zprávy. Vyjádření zohledňuji krom části D stanoviska také v části B (**tučný text**), a to tam, kde to usnadní orientaci ve skutkovém stavu.

B.1 Sociální situace opatrovaného

Pan D. H. je omezen ve svéprávnosti rozsudkem Okresního soudu v Šumperku, a to v rozsahu nakládání s majetkem, který převyšuje hodnotu 100,- Kč týdně; jednání s orgány státní správy a samosprávy; jednání a uzavírání smluv s provozovateli zdravotnických zařízení a sociálních služeb; uzavírání smluv o zápůjčce a úvěru a činění ručitelských a směnečných prohlášení; poskytování zajištění závazků třetích osob v jakémkoliv rozsahu; výkonu volebního práva. V tomto rozsahu je za pana H. oprávněn a povinen jednat opatrovník – obec X. Dle závěru znaleckého posudku ze dne 1. 12. 2014, vypracovaného soudní znalkyní MUDr. H. G. a určeným pro účely řízení o omezení svéprávnosti, trpí pan H. duševní poruchou, a to středně těžkou mentální retardací s poruchami chování.

B.1.1 Poskytované služby

Pan H. pobýval v Domově X. od roku 1991 do dne 30. 11. 2014, a to na základě smlouvy o poskytnutí sociální služby uzavřené mezi opatrovníkem pana H., t. č. obcí X. a Domovem X. V průběhu této doby byl jeho pobyt v zařízení několikrát nově smluvně upraven. Dne 27. 8. 2014 zařízení smlouvu o poskytnutí sociální služby vypovědělo z důvodu opětovného hrubého porušování povinností vyplývajících ze smlouvy o poskytování sociální služby, pravidel pro pobyt a práv a povinností uživatele sociální služby. Konkrétně, dle sdělení zařízení, pan H. opouštěl svévolně zařízení a v zařízení začal vyvolávat hádky, konflikty a napadat personál i ostatní uživatele.

Opatrovník po obdržení výpovědi smlouvy o poskytování sociální služby začal vyvíjet snahu o zajištění jiné sociální služby pro opatrovaného.

Jelikož ke dni 1. 12. 2014 nebyla pro pana H. zajištěna vhodná sociální služba, odvezl ho opatrovník na vyšetření k psychiatři a na základě jejího doporučení ještě též den dal souhlas s hospitalizací v Psychiatrické léčebně Y.

Hospitalizace trvala do 20. 3. 2015. Toho dne byl pan H. propuštěn, do zařízení Y. **Ze sdělení Psychiatrické léčebny Y. je mi nově známo, že opatrovník osobně pana H. do zařízení Y. převezl (dne 16. 3.) na prohlídku. Podle názoru léčebny umístění pana H. do zařízení sociálních služeb proběhlo v mimořádně krátké době, přičemž pan H. není schopen pobytu v domácím prostředí a jeho umístění v sociálním zařízení daného typu plně odpovídá jeho zdravotnímu postižení.**

B.1.2 Vztah opatrovaného k matce

Pan H. je citově vázán na svou matku, která bydlí a pracuje v Šumperku. Jak plyne z vyjádření Domova X. ze dne 6. 1. 2015 a dále z usnesení Okresního soudu v Šumperku ze dne 13. 7. 2011, č. j. 40P 236/97-151 (12SV 194/2011), matka pana H. nechce být jeho opatrovníkem. Projevuje o něj zájem, ale v menší míře, což odůvodňuje svými rodinnými poměry.

Matka pana H. jej v Domově X. občas navštěvovala, když se však na návštěvu delší dobu nedostavila, pan H. se ji snažil vyhledat v místě jejího bydliště či v zaměstnání sám. K dopravě do Šumperka přitom využíval Policii České republiky (dále také „policie“), které opakovaně tvrdil, že jej v Domově X. bijí, a že tedy potřebuje jet za matkou. Tato situace byla předmětem schůzky opatrovníka, zástupce policie, sociální pracovnice zařízení a klíčového pracovníka, který měl v zařízení pana H. z hlediska individuálního plánování na starosti; schůzka se uskutečnila 25. 9. 2013. V návaznosti na to zahájil pan H. nácvik samostatného pohybu spojeného s návštěvou matky v Šumperku. Matka mu dle dohody měla dopředu telefonicky oznamovat, kdy za ní může přijet. Takto nastavená pravidla pan H. dodržoval a za matkou a zpět do zařízení samostatně dojížděl.

Po několika měsících paní H. přestala oznamovat data návštěv. Kvůli absenci kontaktu s matkou se chování pana H. začalo zhoršovat, začal jezdit do Šumperka bez vědomí domova a bez předchozí telefonické domluvy s matkou. Zpět do domova jej často přivázela policie. Proto se dne 6. 5. 2014 sešli opatrovník, matka pana H., ředitelka Domova X., sociální pracovnice a pan H.. Na této schůzce bylo panu H. vysvětleno, že nastavená pravidla pro kontakt s matkou nemůže porušovat, a jeho opatrovník byl upozorněn na možnost vypovězení smlouvy ze strany zařízení (v tomto se tvrzení Domova X. a opatrovníka liší, opatrovník tvrdí, že k upozornění nedošlo).

I v období po této schůzce bylo chování pana H. problematické, slovně i fyzicky napadal personál i uživatele zařízení, často jej do zařízení přivázela policie. Z tohoto důvodu byla dne 20. 8. 2014 svolána schůzka zástupce Policie České republiky, opatrovníka, ředitelky Domova X. a sociální pracovnice. Na schůzce byl opatrovník výslovně upozorněn, že zařízení zvažuje vypovězení smlouvy o poskytnutí sociální služby. Pan H. utíkal ze zařízení za matkou až do konce svého pobytu v zařízení.

B.1.3 Ukončení služby v Domově X.

Z uvedených schůzek mi nejsou dostupné žádné písemné zápisy. Mohu vycházet z tvrzení obsažených ve vyjádření Domova X. ze dne 6. 1. 2015, který na písemné zápisy ze schůzek odkazuje, nicméně je nedokládá. Opatrovník zápisy o uvedených schůzkách k dispozici nemá, o schůzkách rovněž v opatrovnické spisové dokumentaci pana H. není žádný záznam.

Opatrovník v minulosti nevedl žádné záznamy o tom, zda a s jakým výsledkem kontaktoval nějakého poskytovatele sociálních služeb. Nejstarší dopis, kterým mu poskytovatel sociálních služeb sděluje, že opatrovníkem popsaná osoba nespadá do jeho cílové skupiny, a který je tak prvním potvrzením o opatrovníkově snaze nalézt panu H. jinou vhodnou sociální službu, je ze dne 13. 8. 2014. Další

dopisy (e-maily), dokládající komunikaci opatrovníka s poskytovateli sociálních služeb, jsou až převážně z října 2014. Ve složce, kterou k výkonu opatrovnictví pana H. opatrovník vede, jsou založeny dokumenty dokládající komunikaci opatrovníka s celkem osmnácti poskytovateli sociálních služeb. Opatrovník ve svém vyjádření uvedl, že podával žádosti a krom toho kontaktoval ještě jedenáct dalších poskytovatelů sociálních služeb.

Ve výčtu poskytovatelů sociálních služeb, které opatrovník uvádí jako ty, které oslovil, jsou poskytovatelé především sociální služby chráněné bydlení (19) a domova pro osoby se zdravotním postižením (16), dále azylový dům (2), domov se zvláštním režimem (6) a domov pro seniory (3). Z toho je patrné, že opatrovník především reagoval na krizovou situaci a snažil se zajistit jakoukoli službu, než že by nejprve vytypoval vhodný druh služby a ten následně hledal. Zajímal se pouze o služby pobytové, nehledal například samostatné bydlení ve spojení se službou terénní. Zda pan H. spadá do cílové skupiny poskytovatele sociální služby, nechával opatrovník na posouzení dožádaných poskytovatelů sociálních služeb, kterým k tomu zasílal podklady (pokud tedy došlo na vyplnění žádosti a doplnění vyjádření lékaře).

B.1.4 Opatrovník a obecní úřad obce s rozšířenou působností a krajský úřad

Ze sdělení Městského úřadu Šumperk a sdělení Krajského úřadu Olomouckého kraje jsem se dozvěděla, že v září 2014 Domov X. kontaktoval obecní úřad obce s rozšířenou působností i krajský úřad o tom, že panu H. bude ukončeno poskytování sociální služby.

Sociální pracovník Městského úřadu Šumperk se spojil s opatrovníkem, radil mu, monitoroval jeho snahu získat jinou sociální službu. Koncem října sociální pracovník také sám kontaktoval některé poskytovatele, matku pana H. (kategoricky odmítla možnost, že syna ubytuje) a byl rovněž u rozhodnutí o jeho převezení do léčebny.

Krajský úřad už v roce 2013 začal s metodickým vedením obcí, které v kraji vykonávají funkci opatrovníka. Oslovil všechny obce a zorganizoval setkání. Představitel obce X., a to až pan J., začal s krajským úřadem spolupracovat v prosinci 2014. Dopisem krajský úřad informoval o situaci pana H. a dále také žádal o možnost jeho návratu do Domova X. V lednu došlo k dohodě o poskytnutí metodické podpory obcí. Krajský úřad jednal rovněž se současným poskytovatelem služeb panu H., zařízením Y. Krajský úřad a obecní úřad obce s rozšířenou působností v březnu 2015 uspořádali setkání (také za účasti opatrovníka) nad problémovými oblastmi, které pramení z výkonu veřejného opatrovnictví.

Z vyjádření opatrovníka, sdělení Městského úřadu Šumperk a sdělení Krajského úřadu Olomouckého kraje vyplynulo, že opatrovník při řešení tíživé sociální situace opatrovaného nastalé po 30. 11. 2015 aktivně spolupracoval s obecním úřadem obce s rozšířenou působností (Městským úřadem Šumperk) a s krajským úřadem. Je zřejmá snaha opatrovníka o řešení problému veřejného opatrovnictví vykonávaného obcí X. koncepčně a do budoucna.

B.2 Komunikace s matkou opatrovaného

Matka pana H. mi sdělila, že opatrovník ji o situaci jejího syna neinformuje, přičemž uvedla příklad, že když dne 23. 10. 2014 pana H. při přebíhání silnice srazilo projíždějící auto a byl s lehčími zraněními hospitalizován, dozvěděla se to jen díky tomu, že v nemocnici, kam jej přivezli, pracuje a druhý den po nehodě ho náhodou zahlédla na lůžku.

Dle sdělení opatrovníka je matka pana H. o všech podstatných záležitostech spojených s jeho osobou informována SMS zprávami, jelikož telefonické hovory nepřijímá, nebo případně dopisem. Dokumentem, který dokládá komunikaci opatrovníka s matkou pana H., je dopis ze dne 3. 12. 2014, ve kterém ji opatrovník informuje o ukončení pobytu pana H. v Domově X. a o jeho hospitalizaci v Psychiatrické léčebně Y. Naopak, paní H. opatrovníka, dle jeho slov, nikdy sama nekontaktovala.

Matka pana H. dále uvedla, že ji opatrovník opakovaně přesvědčoval, aby si po vypovězení smlouvy s Domovem X. vzala svého syna k sobě domů, přičemž jí mělo být řečeno, že pan H. jinak skončí na ulici. **K tomuto tvrzení nemám jinou související informaci, než že takto kontaktoval matku opatrovaného bezpochyby sociální pracovník Městského úřadu Šumperk.**

B.3 Ostatní zjištění

V průběhu místního šetření bylo zjištěno, že opatrovník nevede systematickou dokumentaci k výkonu opatrovnictví. Mám tím na mysli to, že neexistují záznamy nazpět, ze kterých by bylo možné doložit obsah komunikace opatrovníka s panem H. a s jinými osobami v záležitostech, které se jej týkají. Opatrovník má shromážděny dopisy od poskytovatelů sociálních služeb či státních orgánů, a to především z poslední doby, především z roku 2014.

Opatrovník sdělil, že při výkonu opatrovnictví se řídí právní analýzou, kterou si obec za tímto účelem nechala zpracovat, a dále rozhodnutím o ustanovení opatrovníka, kdy jsou stanoveny povinnosti opatrovníka ve vztahu k opatrovanému. Dle názoru opatrovníka jsou povinnosti opatrovníka upraveny příslušným rozsudkem a žádné povinnosti nad rámec tohoto rozsudku opatrovník nemá.

Při místním šetření byly získány také poznatky týkající se hospodaření s financemi pana H. Pan H. měsíčně pobírá invalidní důchod ve výši 8.392,- Kč a příspěvek na péči ve výši 4.000,- Kč. V dokumentaci opatrovníka nebyly v době místního šetření záznamy o stavu finančních prostředků pana H. či o prováděných transakcích. V době, kdy pan H. žil v Domově X., obstarával hospodaření s jeho finančními prostředky domov.

K hospitalizaci pana H. v léčebně opatrovník při místním šetření vysvětlil, že pan H. neměl kam jít v důsledku náhlého vypovězení smlouvy Domovem X. a psychiatricka hospitalizaci doporučila. Ze sdělení opatrovníka bylo zřejmé, že se jedná o hospitalizaci se souhlasem. Opatrovník dále uvedl, že není v kontaktu s ošetřující lékařkou pana H. v léčebně, ale pouze s přidělenou sociální pracovnící.

B.4 Závěry šetření veřejné ochránčyně práv

Ve zprávě o šetření ze dne 7. 4. 2015 jsem při hodnocení vývoje od září 2014 do ledna 2015 konstatovala pochybení opatrovníka. Upozornila jsem na následující problémy:

- Je nutné povinnosti opatrovníka odvozovat od právních předpisů (občanský zákoník,² zákon o sociálních službách,³ zákon o zdravotních službách⁴). Z rozhodnutí soudu plyne rozsah omezení svéprávnosti a od toho se odvozují oblasti, ve kterých má být opatrovník aktivní. Jak má opatrovnictví vykonávat, to je třeba odvozovat ze zákona. Ten je „slepý“, tedy objektivní a přes v současné době nevyřešenou otázku financování veřejného opatrovnictví neumožňuje limitovat rozsah výkonu opatrovnictví z důvodu dalších úkolů opatrovníka (vedení obce). Zhodnotila jsem situaci tak, že toto povědomí o právním stavu opatrovník neměl.
- Při hledání jiné sociální služby pro pana H. opatrovník hledal *jakoukoli* pobytovou službu. Bylo zřejmé, že nepředcházela úvaha, jaký druh sociální služby potřebuje. Přitom jsem nekomentovala kroky opatrovníka na konci listopadu, ale od srpna 2014.
- Z dokumentace vedené opatrovníkem nebylo možné získat informaci o hospodaření s finančními prostředky opatrovaného.
- Vzhledem k nedostatku informací, které by ověřily či vyvrátily tvrzení paní H., že na ni opatrovník tlačil, aby si syna vzala k sobě, jsem obecně konstatovala, že nátlak bych považovala za nevhodný.
- Protože je opatrovnictví komplexní a složitá problematika, měl starosta jako opatrovník kontaktovat Krajský úřad Olomouckého kraje a požádat o podporu a pomoc.

Ve svém šetření jsem byla limitována působností veřejného ochránce práv podle zákona, takže jsem bohužel nemohla aktivitu opatrovníka v uvedeném období zasadit do kontextu s kvalitou poskytovaných sociálních služeb v Domově X. O jeho postupu vůči panu H. v letech 2013 a 2014 jsem částečně informována z jeho vyjádření a z vyjádření krajského úřadu. Nicméně, nemohu činit vlastní závěry o tom, zda zařízení správně vyhodnotilo jednání pana H. jako porušující vnitřní řád (s ohledem na jeho omezenou možnost ovládat své jednání) a zda nebylo namístě nadále pracovat na zvládnutí jeho vztahu k matce. Ten je pro pana H. silný bez ohledu na to, jestli se daří dávat mu podobu, která je pro něj bezpečná.

² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

C - Vyjádření obce X.

C.1 Sociální situace opatrovaného

Opatrovník se vyjádřil k hodnocení psychického a zdravotního stavu opatrovaného ve zprávě o šetření – ohradil se proti údajím, že je pan H. duševně nemocný. Opatrovaný je dle sdělení opatrovníka osobou mentálně retardovanou a z tohoto důvodu je nezbytné, aby pro něj bylo zajištěno adekvátní chráněné bydlení s celodenní péčí. Opatrovník dále uvádí, že dle jeho názoru pan H. není jen mentálně retardovaný, ale trpí i duševní poruchou. V psychiatrické léčebně byl umístěn však pouze dočasně do doby, kdy bude zajištěno adekvátní zařízení s vhodnou sociální službou, neboť dle sdělení ošetřující lékařky psychiatrické léčebny je pan H. duševně zdravý (toto vyjádření bylo ve zprávě o šetření přisouzeno opatrovníkovi).

Opatrovník rozporuje tvrzení obsažené ve sdělení Domova X. Uvádí na pravou míru, že zaměstnanec zařízení přivedl po ukončení jeho pobytu v zařízení pana H. i s jeho osobními věcmi do budovy obecního úřadu a zanechal ho tam (dle sdělení zařízení byly starostovi předány osobní věci opatrovaného, který se v té době nacházel mimo zařízení).

Opatrovník dále uvádí, že ve zprávě o šetření důsledně nereflektují, že se pan A. J. ujal úřadu starosty až dne 7. 11. 2014. Ohrazuje se proti tomu, že i při rozboru událostí předcházejících tomuto datu se odkazují na vyjádření pana J. tak silně, že používám výrazy „popírá“ a „tvrdí“. Přitom k období před nástupem do funkce se pan J. nemůže vyjadřovat. Současně opatrovník zpochybňuje relevantnost tvrzení zařízení X. o jednání s předchozím starostou, protože je nemá opatrovník ničím podložená.

Pokud jde o hospitalizaci pana H., podle opatrovníka jsem nepochopila zdravotní stav pana H. a má zpráva pana A. J. urazila.

Opatrovník odmítá eventualitu terénní služby poskytované v domácím prostředí, neboť má za to, že terénní služby jsou s ohledem na zdravotní stav pana H. zcela nevhodné. Doporučení uvedená ve zprávě považuje ve vztahu k panu H. za nevykonatelná.

C.2 Komunikace s matkou opatrovaného

Opatrovník zpochybňuje tvrzení paní H., že nebyla informována o zranění svého syna. Opatrovník zdůrazňuje, že se jedná o tvrzení proti tvrzení, přičemž poukazuje na některé logické nesrovnalosti v tvrzeních matky. Dále uvádí, že ji vnímá jako jednu ze základních příčin problematického chování pana H. a potíží s hledáním vhodné sociální služby. Starat se o syna před soudem odmítla, a to i přes pláč a hlasité protesty pana H. Sama kontakt s opatrovníkem nenavazuje, svým chováním situaci spíše komplikuje.

C.3 Ostatní zjištění

Opatrovník upřesňuje systém vedení spisové dokumentace opatrovaných a evidenci jednotlivých dokumentů, kdy z vlastní iniciativy má zpracováno několik samostatných složek pro účely komunikace s jednotlivými úřady.

Opatrovník potvrzuje, že jako zásadní pro rozsah svých povinností ve vztahu k opatrovanému vnímá rozhodnutí opatrovnického soudu. Nesouhlasí s tím, že by snad s panem H. odmítal komunikovat. K omezení komunikace dochází pouze na základě dohody s vedením nového poskytovatele sociálních služeb, aby se usnadnila adaptace pana H. na prostředí v zařízení Y., kam nastoupil v březnu 2015.

Opatrovník zcela popírá zjištění týkající se hospodaření s finančními prostředky pana H. (konkrétně se jedná o odstavec třetí kapitoly B. 3 zprávy) a považuje je za útok na osobu pana J. K hospodaření s prostředky opatrovaného uvádí, že opatrovník po nástupu pana J. do funkce starosty musel opatrovnickému soudu dokládat výši důchodu opatrovaného včetně příspěvku na péči. Dále od prosince roku 2014 disponuje opatrovník i vkladní knížkou pana H. Je mu zasílán jeho důchod, který nyní přeposílá novému poskytovateli sociální služby. Příspěvek na péči byl po dobu pobytu pana H. v psychiatrické léčebně pozastaven. I přesto tuto skutečnost zpráva o šetření příspěvek zmiňuje. Dále opatrovník odkazuje na smlouvu o poskytnutí sociální služby jako na zdroj informace, kolik činila úhrada pana H. Opakovaně vysvětluje, proč opatrovnictví ztěžuje postup České správy sociálního zabezpečení, která důchod opatrovaného zasílá opatrovníkovi. Dále se opatrovník pozastavuje nad tím, že formulují zájem opatrovaného na řádném hospodaření s jeho prostředky; odkazuje na to, že pan H. nezná hodnotu a význam peněz.

Ve vyjádření obce X. starosta J. zdůrazňuje, že je především legitimně zvolený zástupce samosprávy obce. Jeho povinností souvisejícím s řízením obce nemůže být nadřazována funkce veřejného opatrovníka jako jedna z mnoha povinností vyplývajících z přeneseného výkonu státní správy. V jeho očích vyvstává, že si neuvědomují skutečný stav věcí.

C.4 Závěry šetření veřejné ochránčiny práv

Zprávu o šetření hodnotí opatrovník obecně jako neobjektivní, nereflektující skutečný stav výkonu veřejného opatrovnictví malou obcí, zavádějící a vycházející ze zkreslených podkladů vypracovaných zaměstnanci Kanceláře veřejného ochránce práv. Rozporuje některé části zprávy o šetření i hodnocení. Žádá ochránčiny o hlubší nastudování problematiky a větší dávku nadhledu a nestrannosti.

D - Závěrečné hodnocení

Toto stanovisko vydávám s časovým odstupem, po prostudování vyjádření obce X. i s plným zhodnocením vyjádření Psychiatrické léčebny Y., Městského úřadu Šumperk a Krajského úřadu Olomouckého kraje. V jejich světle mohu přehodnotit některé své závěry nebo interpretace, viz níže. Situace pana H. a postup opatrovníka se nyní jeví mnohem příznivěji než na základě poznatků a dokumentů jen z místního šetření a vyjádření zařízení X. Nepodezírám právníky Kanceláře z úmyslného zkreslení faktů – spíše skutečně nebylo mnohé vůbec zjištěno, především co se týká spolupráce opatrovníka s obecním úřadem obce s rozšířenou působností a krajského úřadu.

Nebudu však reagovat na všechny body vyjádření opatrovníka, respektive nebudu reagovat na ty, které jsou, podle mého názoru, spíše projevem celkového

nesouhlasu s kritikou než věcnou polemikou. Rozhořčený tón starosty J. chápu, když zpráva jeho práci podcenila. Na druhou stranu mě mrzí, že opomíjí, že jsem s ním při předání zprávy osobně diskutovala a vysvětlovala fáze šetření ochránce, svou úlohu při hájení práv opatrovaných a také názory na současný neuspokojivý stav, co se týká výkonu veřejného opatrovnictví malými obcemi. Podobu výsledného stanoviska ovlivňuje šetřený úřad svým vyjádřením, na které má podle zákona právo. Mým cílem nikdy není někoho osobně urazit nebo demotivovat, což jsem ve zprávě vyjadřovala mnohými ohledy na nelehkou situaci malých obcí a zdůrazněním, že ve sledovaném období opatrovnictví pana H. došlo ke střídání osob, které opatrovnictví fakticky vykonávají.

Závěrem se pokusím formulovat několik opatření. Toto stanovisko vydávám podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.⁵

D.1 Sociální situace opatrovaného

K označení zdravotního stavu pana H. jsem ve zprávě užila výrazu duševní porucha. Toto hodnocení jsem převzala ze závěru znaleckého posudku soudní znalkyně MUDr. H. G. Pan H. dle posudku trpí duševní poruchou, a to středně těžkou mentální retardací s poruchami chování. V úvodu zprávy pouze vymezuji výchozí informaci od paní H., na základě které jsem zahájila šetření z vlastní iniciativy. Nejsem způsobilá ani oprávněna zkoumat a hodnotit zdravotní stav pana H., nicméně se domnívám, že vymezení lékařky odpovídá současné terminologii občanského zákoníku, a proto jsem je ve zprávě použila.

Podstatným z pohledu šetření byl postup opatrovníka při zjišťování a zajišťování vhodného poskytovatele sociální služby. Šetření mě vedlo k závěru, že opatrovník nemá dostatečné znalosti v oblasti práva poskytování sociálních služeb. Naopak jsem nedošla k tomu, že by opatrovník nevyvíjel dostatečnou aktivitu k zajištění sociální služby. Umístění pana H. do Psychiatrické léčebny Y. jsem nehodnotila jako pochybení, ale jako dočasné řešení krizové situace opatrovaného, bez kterého by byl ohrožen na zdraví nebo životě.

Obecná poučení o sociálních službách a komentáře ve vztahu k situaci pana H., podle mého názoru, dostatečně opravňují informace od zařízení X., ve kterém byl pan H. ubytován od roku 1991. Z jeho zprávy ze dne 6. 1. 2015 plyne, že pan H. se velmi dobře orientuje v jemu známém prostředí – blízké okolí, doma v Šumperku; má velmi dobré komunikační dovednosti; dokáže samostatně vyhledat osoby, o které má zájem, i úřady a jiná místa pro vyřízení svých záležitostí a zájmů. Dále zařízení X. konstatovalo, že se u pana H. s přibývajícím věkem zvyšovala touha žít mimo zařízení, k čemuž má předpoklady vzhledem k míře svého postižení.

Vztah k matce jsem podrobně rozpracovala proto, že ačkoli se rovněž domnívám, že právě její jednání pana H. přivedlo do problémů a vážného nebezpečí, není možné ani vhodné bez dalšího neuspokojovat jeho touhu být v její blízkosti. Když se to stalo naposledy, začal utíkat.

⁵ Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

Zacílení poskytované sociální služby na potřeby uživatele a práce na bezpečné podobě vztahu s matkou jsou úkoly, jejichž řešení je v zájmu opatrovaného a vyžaduje si dlouhý čas a trpělivou práci. Vzhledem k tomu, že pan H. žil a nyní žije v pobytové službě, jejíž zaměstnanci nad ním vykonávají dohled a poskytují mu péči, primární úlohu sehrává právě poskytovatel sociální služby. Svou roli však má i opatrovník, a proto jsem oprávněna v tomto bodě jeho práci komentovat. Stran postupu opatrovníka, když v létě 2014 začal hledat jinou sociální službu, trvám na tom, že jsem neshledala adekvátní odborné zdůvodnění vhodnosti oslovovaných poskytovatelů sociální služby a zamezování kontaktu s matkou. Postup opatrovníka ve vztahu k chráněným zájmům opatrovaného musí být přezkoumatelný a ve prospěch opatrovaného. Pokud jde o řešení krize, která nastala, když Domov X. pana H. vystěhoval, pochybení jsem neshledala.

Ve zprávě jsem nezohlednila, že opatrovník aktivně spolupracoval s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, který od září 2014 do případu intervenoval. V prosinci 2014 se opatrovník sám obrátil na krajský úřad a od té doby přijímá metodické vedení. Tuto třístrannou součinnost vnímám jako ideální a oceňuji aktivitu samotného opatrovníka. Domnívám se, že přispěla k tomu, že pan H. mohl být relativně rychle z léčebny propuštěn.

Na základě srovnání, které mám vůči několika jiným krajským úřadům, považuji metodické vedení Krajského úřadu Olomouckého kraje za iniciativní a nadstandardně rozvinuté.

D.2 Komunikace s matkou

Vnímám ze spisové dokumentace, jak náročná je snaha o to, aby chování paní H. k synovi nebylo destruktivní, ale naopak spolehlivé. Bez ambice matku hodnotit považuji za danost, že svého syna nevychovala a neprojevuje silnou vazbu jako on. Pokud bych byla na místě těch, kdo pomáhají panu H. hájit jeho zájmy a obstarávat záležitosti (pracovník sociální služby), brala bych v úvahu, že její negativní postoj se v poslední době projevoval především v souvislosti s převzetím opatrovnictví pana H., které zcela odmítá. Nicméně, z podnětu paní H. a její dřívější spolupráce se zařízením X. je zřejmé, že zájem o něj projevuje.

Ve zprávě jsem žádné hodnocení práce opatrovníka neformulovala. V reakci na jeho vyjádření chci zdůraznit, že opatrovník by měl panu H. pomáhat rozvíjet a udržovat jeho vazby s matkou, nakoľik o to opatrovaný jeví zájem. Občanský zákoník (§ 467 odst. 2) ukládá zvláštní představy a přání opatrovaného respektovat, nelze-li tomu rozumně odporovat. Roli opatrovníka považuji za subsidiární – primární sehrává ten, kdo mu poskytuje péči v rámci sociální služby.

D.3 Ostatní zjištění

K části B.3 zprávy o šetření se opatrovník vyjádřil nejpodrobněji, neboť se osobně dotkla starosty J. Opakuji, že šetření se týká výkonu veřejného opatrovnictví obcí X., bez ohledu na aktuální personální obsazení. Uznávám, že pan J. je jako opatrovník aktivní a starostlivý. Zároveň trvám na tom, že opatrovnictví v předchozím období nebylo řádně dokumentováno, a mám tedy důvodné pochybnosti o jeho důslednosti.

Co se týká vedení spisové dokumentace, děkuji opatrovníkovi za objasnění jejího vedení. Doporučuji, aby byl veden jeden spis pro každého opatrovaného samostatně. Má obsahovat jak relevantní úřední dokumenty, tak i dokumentaci kroků opatrovníka. Agenda tak má být předatelná, když dojde ke změně osoby, která výkon opatrovnictví zajišťuje, a musí umožňovat základní kontrolu – ať už ze strany soudu, krajského úřadu, nebo třeba veřejného ochránce práv. Je běžné a správné, aby byly v dokumentaci záznamy o projevech přání opatrovaného a jeho potřebách, způsobu poskytnutí podpory, jak jich dosahovat, komunikaci s důležitými osobami (rodina, úřady, zařízení sociálních služeb, poskytovatelé zdravotních služeb apod.) a údaje o hospodaření s finančními prostředky klienta. Takto dokumentace, týkající se opatrovnictví pana H., vedena nebyla.

Konkrétně co se týká hospodaření s finančními prostředky, musí být postup opatrovníka dokumentovaný. Pokud nějaké záležitosti zajišťuje na základě právního ujednání například sociální pracovník poskytovatele sociálních služeb, musí mít opatrovník základní kontrolu. Stále musí být jasné a doložené, jak je spotřebován zůstatek měsíčního příjmu (rámcově drobné výdaje, konkrétně výdaje nad obvyklé poměry opatrovaného). S ohledem na omezení svéprávnosti při nakládání s finančními prostředky směřovalo mé doporučení k samotnému opatrovníkovi, nikoliv k panu H.

Poznamenávám, že nepovažuji za vhodnou ani potřebnou praxi některých opatrovníků, kteří dokumentují každý účet a vydání. Je pochopitelné, že běžné potřeby opatrovaného každý měsíc spotřebovávají nějakou částku, v rámci které není zapotřebí jednotlivé položky dokládat.

E - Opatření k nápravě

Vzhledem k tomu, že vyjádření šetřeného úřadu, byť v mnoha ohledech uspokojivé, neobsahuje záruky toho, že všechny body, ve kterých jsem vyslovila kritiku, jsou nyní již zcela v souladu se zákonem a základními principy výkonu opatrovnictví, navrhuji obci X. opatření k nápravě. Domnívám se, že přitom realisticky zhodnocuji možnosti malé obce, a věřím, že některá z nich na základě zasláné zprávy a probíhajícího metodického vedení již také spontánně činí.

- A. Pokračovat ve spolupráci s Krajským úřadem Olomouckého kraje v rámci metodického vedení při výkonu veřejného opatrovnictví;
- B. usilovat o rozvoj znalostí v oblasti práva a sociální práce: úprava práv a povinností opatrovníka dle nového občanského zákoníku, ochrana práv osob s omezenou svéprávností, práva a povinnosti klienta zařízení sociálních služeb, základní zásady poskytování sociálních služeb;
- C. do budoucna respektovat přání opatrovaného, v opačném případě mít postup doložen a odůvodněn (respekt k přáním opatrovaného, nelze-li jim rozumně odporovat);
- D. zajímat se o poměry pana H. v novém zařízení, zjistit přímo od opatrovaného, jak se na nové zařízení adaptoval;

- E. do budoucna zvážit spolu s odborníky ze zařízení Y. vhodnost stávajícího druhu sociální služby s ohledem na jeho schopnost žít v přirozeném prostředí s potřebnou mírou péče a podpory;
- F. usilovat spolu s poskytovatelem sociální služby o dlouhodobě udržitelnou a pro pana H. bezpečnou podobu kontaktu s matkou;
- G. zavést individuální spis k výkonu veřejného opatrovnictví svěřené osoby; vést evidenci k hospodaření s finančními prostředky, ze které je jasný pohyb spravovaných prostředků včetně těch, se kterými nakládá pověřený pracovník poskytovatele sociálních služeb.

Závěrečné stanovisko zasílám obci X. a žádám, aby mi v souladu se zákonem o veřejném ochránci práv sdělila, zda provedla navržená opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska.

Pokud obec X. nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudou považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyrozumím nadřízený úřad, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost.

Mgr. Anna Š a b a t o v á, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(stanovisko je opatřeno elektronickým podpisem)